

بررسی نگرش به فساد اداری و ارتباط آن با سرمایه اجتماعی پاییز ۱۳۹۰ (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان)

هادی حسن دوست فرخانی^۱

دکتر لیلی یزدان‌پناه^۲

چکیده

اشکال مختلف نظام‌های اجتماعی و مدنی، متناسب با مسیر رشد و پیشرفت خویش با گونه‌های متفاوت کج روی و انحرافات اجتماعی نیز روبرو می‌گردند. گسترش سازمان‌های اداری و بروکراتیک و فزونی بخش خدمات در جوامع نوین امروزی سبب گردیده تا انحراف و فساد در عرصه اداری و سازمانی در قالب جرایم یقه سفید در کنار جرایم یقه آبی و یقه چرکی شروع به شکل‌گیری و گسترش نماید. فساد اداری که در تعریفی عام می‌توان آن را تلاش برای کسب منفعت شخصی به شکل نامشروع از موقعیت اداری کسب شده تعریف کرد، با توجه به پیامدها و بازخوردهای ناگوار اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی که به همراه دارد سبب شده تا لزوم پرداختن بنیادی و ریشه‌ای به این مسئله اجتماعی از دیدگاه‌های مختلف علمی، به ویژه جامعه‌شناختی روز به روز بیش تر احساس گردد. از این رو در این پژوهش سعی بر آن است تا اولاً نگرش دانشجویان به عنوان تنها قشری که بالقوه دارای پتانسیل کسب موقعیت‌های مختلف اداری و سازمانی در آینده نزدیک را دارند به پدیده فساد اداری بررسی کنیم و در گام بعدی ارتباط آن را با سرمایه اجتماعی جامعه به عنوان مفهومی استراتژیک و مهم تبیین نمایم. روش تحقیق در این پژوهش از نوع پیمایشی بوده و تکنیک جمع‌آوری داده‌ها به طریق پرسشنامه ای می‌باشد. برای تحلیل داده‌ها نیز از آنالیز واریانس و رگرسیون چند متغیره متناسب با فرضیات تحقیق استفاده گردیده است. نتایج این تحقیق که از یک نمونه ۴۰۶ نفری، به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای سیستماتیک و از طریق فرمول کوکران در جامعه آماری ۱۵۲۱۵ نفری دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ صورت پذیرفته است، نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین نگرش به فساد اداری و سرمایه اجتماعی وجود دارد.

واژگان کلیدی: فساد اداری، سرمایه اجتماعی، انحرافات اجتماعی

۱. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه شهید باهنر کرمان hadi_hasandoust@yahoo.com

۲. استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید باهنر کرمان lyazdanpanah@uk.ac.ir

مقدمه

دگرگونی‌های سیاسی، وجود نهادهای دموکراتیک و آزادی مطبوعات در دو قرن اخیر، در کشورهای غربی و سایر نقاط جهان، دولت‌ها را مجبور کرده است نسبت به اقدامات و عملکردهای خود به مردم جوابگو باشند. در نتیجه این تحولات، تخلفات اداری به عنوان شکل نوینی از انحرافات اجتماعی در قالب جرایم یقه سفید^۱ از حساسیت بسیار بالایی برخوردار شده و دولت‌ها به خاطر حفظ مشروعیت سیاسی خویش ناچار هستند به این مسئله اجتماعی و راه کارهای اساسی جهت برون رفت از آن توجه بیشتری داشته باشند. لذا می‌تواند تا این دسته از انحرافات نوین مدنی بیشتر از دیدگاه‌های مختلف و بنیادی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. بنابراین در این مقاله سعی بر آن است تا مسئله فساد اداری به عنوان یکی از مصادیق نوین انحرافات اجتماعی از منظر نگرشی و در ارتباط با سرمایه اجتماعی به عنوان مفهومی استراتژیک، در جامعه هدف دانشجویان به عنوان تنها نیرویی که قابلیت کسب مشاغل اداری و سازمانی را دارند با رویکرد بازدارندگی از جرم قبل از ارتکاب آن مورد تحقیق و تبیین قرار دهیم. آنچه در این پژوهش در قالب متغیر وابسته دنبال خواهد شد «نگرش به فساد اداری» که ابتدا مفهوم «نگرش» با توجه به تعاریف نظری روانشناسان اجتماعی در سه بعد شناختی اطلاعاتی، عاطفی احساسی و تمایل به رفتار تعریف عملیاتی گشته و به دنبال آن مفهوم «فساد اداری» با توجه به تعریف نظری در شش بعد (اختلاس، رشوه، پارتی بازی، سوء استفاده از شغل اداری و تقلب اداری) عملیاتی گردید. در نهایت برای «سنجش نگرش به فساد اداری دانشجویان» هر یک از شش شاخصه فساد اداری به صورت جداگانه در سه بعد اطلاعاتی، احساسی و تمایل به رفتار مورد سنجش قرار گرفت. جهت رسیدن به بعد شناختی، از طریق سؤالات باز و اکتشافی ابتدا اطلاعات دقیق و علمی دانشجویان از هر یک از شش شاخص فساد اداری پرسیده و اطلاعات جمع‌آوری شد و بعد از مقایسه پاسخ‌ها با پاسخ معیار در قالب طیف لیکرت به سه سطح اطلاعات بالا، اطلاعات متوسط و اطلاعات کم تبدیل گردید و برای سنجش بعد عاطفی و تمایل به عمل فساد اداری نیز ۱۲ سوال در قالب طیف لیکرت از دانشجویان پرسیده شد و نهایتاً متغیر نگرش به فساد اداری از ترکیب ۱۸ سوال اساسی به وجود آمد که در قسمت روش شناسی بیشتر بدان پرداخته شده است. در ادامه نیز سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل با توجه به تعاریف‌های نظری جامعه‌شناسان در سه بعد اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شبکه اجتماعی تعریف عملیاتی گردید و در پایان اطلاعات توصیفی و تبیینی پژوهش استخراج گردید.

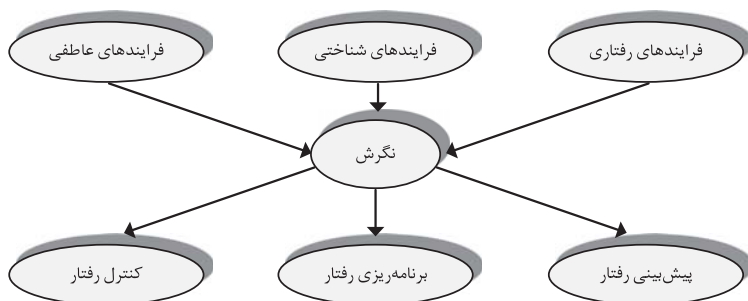
طرح مسئله و تعریف موضوع

فساد اداری که یکی از شکل‌های انحراف اجتماعی است و از لحاظ تقسیم بندی انحرافات ذیل انحرافات سازمانی یقه سفیدان قرار می‌گیرد (Sutherland, 1949:9). در مجموع به رفتاری اطلاق می‌گردد که در آن فرد برای تحقق منافع خصوصی خود و دستیابی به رفاه بیشتر یا موقعیت بهتر؛ خارج از چارچوب رسمی وظایف یک نقش دولتی عمل می‌کند (Scott, 1972:21). فساد اداری تنها محدود به یک کشور و نظام خاص اجتماعی نیست و در تمام نظام‌ها و تمام دوره‌های زمانی قابل رویت بوده است (Alemann, 2008). فساد اداری از طریق هدایت نادرست استعدادها و منابع بالقوه و بالفعل انسانی به سمت فعالیت‌های نادرست برای دست یابی به درآمدهای سهل‌الوصول، زمینه رکود در تمام ابعاد را فراهم می‌کند (عباس زادگان، ۱۳۸۸:۱۳). که در نهایت منجر به اختلال در روند توسعه می‌شود (ریعی، ۱۳۸۱:۱). همچنین دارای پیامدهای منفی دیگری چون عدم ثبات اقتصادی، بی انضباطی و رکود، توزیع نامناسب امکانات و تسهیلات و عدم وجود عدالت اقتصادی و اجتماعی و آثار وضعی فراوانی چون تورم لجام گسیخته، کاهش درآمدها و قدرت خرید مردم و اختصاصی سازی به جای خصوصی سازی و رانت خواری و... را به دنبال دارد (پورکیانی، امیری، خادمی، ۱۳۹۰:۱۲۵). مسئله فساد اداری به دلیل اهمیت و نقش مهمی که در سلامت سازمانی، اجتماعی و بهره‌وری مطلوب از نیروی انسانی دارد، از جمله مهم‌ترین موانع در زمینه نبل به سعادت اقتصادی است. (Bardhan, P, 1997; Rose-Ackerman, 1999; Rahman, Kisunko & Kapoor, 2000; Moreno, 2002)

بنابراین مقابله با فساد در عرصه اداری به دلیل پیامدهای ناگوار و جبران ناپذیری که به همراه دارد ضرورتی جدی و انکار ناپذیر است. متأسفانه بر اساس گزارش‌های بین‌المللی در این زمینه (گزارش‌های سالانه‌ی سازمان بین‌المللی شفافیت از شاخص ادراک فساد، CPI) وضعیت جامعه ایران چندان مطلوب نبوده و ضرورت برنامه ریزی برای مقابله با این مسئله هر روز بیش تر احساس می‌گردد. نکته اساسی دیگری که در این ارتباط قابل تأمل است آگاهی به این امر است که بیش تر بررسی‌های صورت گرفته حول موضوع فساد اداری، در جامعه آماری سازمان‌ها و بر روی کارمندان سازمان‌ها بوده است، لذا به دلیل حساسیت بالای مسئله برای کارمندان، این قشر از جامعه هدف در ارایه نیات اصلی خود و دلایل آن نیز محتاطانه عمل می‌کنند و از ارایه پاسخ‌هایی که مسئولیت آن‌ها را به خطر بیندازد خودداری کرده و اطلاعات نه چندان صحیح تحویل محقق می‌دهند. از سوی دیگر نیز بیش تر بررسی‌های صورت گرفته حول موضوع، تاکنون به نقد و بررسی "کنش" فساد آمیز در حوزه اداری پرداخته‌اند و تحقیق نظام مند و دقیقی تاکنون با

محوریت "نگرش" به رفتار فساد آمیز در بخش سازمانی و اداری به عنوان قدم اول برای انجام رفتار منحرفانه صورت نپذیرفته است. مفهوم نگرش در تعریف نظری؛ به طور ضمنی دلالت بر نوعی آمادگی روانی عصبی برای فعالیت ذهنی و جسمی دارد (منشی طوسی، ۱۳۷۱: ۱۱۸). نگرش در روان شناسی اجتماعی متشکل از سه شاخص شناختی، احساسی و شاخص تمایل به عمل است. مؤلفه «عاطفی» اشاره به هیجانات و عاطفه فرد نسبت به موضوعات عینی و ذهنی و بخصوص ارزیابی های مثبت و منفی وی از آنها دارد. مؤلفه «شناختی» شامل افکاری است که فرد در مورد آن موضوع نگرش خاص دارد شامل: دانش و اطلاعات و حقایق و نهایتاً مؤلفه «تمایل به رفتار» چگونگی تمایل به عمل فرد در راستای موضوعات عینی و ذهنی را شامل می گردد (Taylor, Pephau & Sears, 2003). برای مثال: طرفداران حفظ محیط زیست معتقدند که آلودگی هوا باعث از بین رفتن لایه ازن می شود که خطر ابتلا به سرطان را افزایش می دهد (شناختی)، آن ها ممکن است به خاطر انقراض گیاه ناراحت و غمگین شوند (عاطفی) و بر این اساس آن ها از وسایل نقلیه عمومی به جای خودروی شخصی استفاده و در فرایند باز یافت شرکت خواهند نمود (رفتاری). (بهنر و وانک ۲؛ ۱۳۸۴). بنابراین به طور خلاصه مدل زیر گویای چگونگی شکل گیری مفهوم نگرش و تأثیر آن بر رفتار است.

نمودار ۱: مدل تحلیل چگونگی شکل گیری نگرش و تأثیر آن بر رفتار

از این روی در این مقاله سعی بر آن است تا از یک سو نگرش به فساد اداری به عنوان مقدمه ارتکاب به عمل فساد آمیز به عنوان متغیر وابسته در جامعه هدف دانشجویان به عنوان تنها

1. Attitude

2. Bohner, G, & Wanke, M

قشری که بالقوه گردانندگان سمت‌ها و پست‌های سازمانی و اداری هستند و همچنین به علت عدم فعالیت بالفعل آن‌ها در سازمان‌ها و ادارات دولتی و فارغ از مسئولیت و متعهد بودن در قبال ابراز دیدگاه‌های حقیقی خویش، مورد بررسی قرار می‌گیرد تا مشاهده شود نگرش دانشجویان به فساد اداری در سه بعد «شناختی» (اطلاعات دانشجویان از شاخص‌های فساد اداری)، «عاطفی» (احساس آن‌ها از انجام شاخص‌های فساد اداری توسط کارمندان دولت) و «تمایل به رفتار» (تمایل دانشجویان برای انجام شاخص‌های فساد اداری در صورت صاحب شغل اداری شدن) در چه وضعیتی است و در گام بعدی ارتباط و همبستگی این موضوع را با مفهوم سرمایه اجتماعی به عنوان ضامن نظام اجتماعی سالم تبیین می‌نماییم.

اهداف تحقیق

اهداف کلی:

بررسی ارتباط بین نگرش به فساد اداری و سرمایه اجتماعی

اهداف جزئی:

بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه کرمان به فساد اداری

بررسی میزان سرمایه اجتماعی بین دانشجویان دانشگاه کرمان

بررسی ارتباط بین نگرش دانشجویان به فساد اداری و سایر متغیرهای زمینه‌ای

مبانی نظری پژوهش

جرایم یقه سفید به عنوان شکل نوین انحرافات اجتماعی

اصطلاح «جرم یقه سفید» اساساً یک اصطلاح جرم‌شناسی است که نخستین بار توسط ادوین ساترلند در ۱۹۳۹ به کار رفت. وی این اصطلاح را به عنوان «جرم ارتكابی توسط شخصی قابل احترام و دارای موقعیت اجتماعی بالا با استفاده از وضعیت شغلی خود» تعریف کرد (Sutherland, 1983: 7). وزارت دادگستری ایالات متحده تعریف ذیل را برای «جرم یقه سفیدی» پیشنهاد کرده است:

«جرم غیر خشنی که با اهداف مالی و به صورت فریبکارانه توسط اشخاصی با موقعیت شغلی کلیدی، حرفه‌ای یا نیمه حرفه‌ای ارتکاب می‌یابد که این افراد از مهارت‌ها و فرصت‌های شغلی خود استفاده می‌کنند. (Green, 2004: 12). در بررسی ویژگی‌های جرایم یقه سفیدی وجه تمایز اصلی، ویژگی «مرتکبان» این جرایم است نه خود «جرایم»؛ یعنی موقعیت بالای اجتماعی و اقتصادی آن‌ها را از سایر مجرمین متمایز می‌کند (Ibid, 8). بز هکاران یقه سفید که در برابر بز هکاران یقه

آبی و یقه چرکین اقرار گرفته‌اند، از نظر سیاسی، اقتصادی یا اجتماعی، صاحب نفوذ و اقتدار زیاد هستند و به اعتبار وضع آراسته ظاهری که اغلب به شکل کت و شلوار تیره، پیراهن سفید و کراوات متناسب است، از گروه اخیر قابل تشخیص هستند. جرایم یقه سفید برخلاف جرایم خیابانی و سنتی، بدون استفاده از خشونت یا نیروی عضلانی صورت می‌پذیرند (موسوی مجاب، ۱۳۸۳: ۸-۶۷). مجرمین یقه سفید به خاطر نیازهای روزمره مرتکب جرم نمی‌شوند؛ بلکه به جهت زیاده‌خواهی و افزون طلبی مرتکب جرم می‌شوند. به خاطر ظاهر موجه و فریبنده مجرمین یقه سفید، در قبال مجازات آنان نیز با تضاد مواجه می‌شویم. زیرا در مجازات مجرمین یقه سفید با جرایم شدید و وخیم از حیث آثار اقتصادی و اجتماعی با مجرمین خوب و موجه نمارو به رو هستیم (Freiberg, 2000: 7). یکی از مهم‌ترین نتایج جرایم یقه سفید به عنوان شکلی از انحرافات جدید اجتماعی، شکل‌گیری و افزایش فساد در زمینه اداری و سازمانی است که به عنوان تحدیدی جدی علیه نظم و سلامت اداری و سازمانی و در سطح گسترده اجتماعی قلمداد می‌شود.

فساد اداری^۲

ریشه فساد در زبان‌های خارجی، از فعل لاتین "Rumpere" به معنای شکستن است. بنابراین، در فساد چیزی می‌شکند یا نقض می‌شود. (کیانی منش؛ ۱۳۸۶: ۲۷). که منظور از شکسته شدن در اینجا شکسته شدن قانون، عرف، اخلاق و در اغلب موارد مقررات دولتی است (حیسی، ۱۳۷۵: ۳۰). غالباً در نتیجه فساد چیزی نقض می‌شود، این چیز ممکن است یک اصل، رویه یا شیوه اخلاقی یا قانونی، یا مقررات اداری باشد. اگر چه تعاریف متعددی از فساد ارائه شده است، اما وجه مشترک تمام این تعاریف آن است که در محیط فاسد حقوق اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهروندان نادیده گرفته می‌شود یا حق مسلم فرد یا گروهی به آسانی پایمال یا به ناحق به دیگری یا دیگران واگذار می‌گردد (فرج پور، ۱۳۸۳: ۹). از دیدگاه ساموئل هانتینگتون فساد اداری به رفتار آن دسته از کارکنان بخش عمومی اطلاق می‌شود که برای منافع خود ضوابط پذیرفته شده را زیر پا می‌گذارند (هانتینگتون، ۱۳۷۰: ۹۰-۹۱). به عبارت دیگر فساد در حوزه اداری و سازمانی را در مجموع هر نوع استفاده نادرست از منابع عمومی برای کسب منافع شخصی دانسته‌اند. (Mbaku, 2008: 427) فساد اداری بر خلاف این که در اکثر جوامع وجود دارد از سویی نیز می‌توان آن را محصول و نتیجه شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی دانست (Lambsdorff, 2006; Yadav, 2005).

1. Blue-collar Criminals
2. Corruption

انواع فساد اداری

محققان در یک تقسیم بندی از فساد اداری ابعاد زیر را برای آن بر شمرده اند:

فساد اداری خرد: فساد اداری در سطح خرد به عنوان فساد بوروکراتیک شامل مقادیر نسبتاً کوچک اخذ پول و وجه نقد، هدیه یا رفتارهای سودجویانه از سوی سطوح پایین سلسله مراتب اداری است (Atuobi, 2008; Shah, 2007).

انباشت و تراکم فساد اداری در سطح خرد می تواند نتایج فاجعه آمیزی برای افراد کم درآمد داشته باشد (Lawal & Tobi, 2006: 30).

فساد اداری بزرگ: اغلب شامل فساد در سطح سازمانها، مؤسسات و نهادهای دولتی و نخبگان سیاسی و اداری می باشد. فساد اداری بزرگ همچنین در شکل همکاری سیاستمداران با نفوذ و بروکرات های ارشد جهت گسترش منافع برای حزب سیاسی شان نیز تجلی پیدا می کند. شکل دیگری از مصادیق فساد اداری بزرگ را می توان در فعالیت های رهبران شرکت های چند ملیتی بزرگ از طریق تحمیل هزینه های کلان بر منابع عمومی ملت ها مشاهده کرد. (Shabbir & Anwar, 2008: 75). این نوع از فساد اداری که معمولاً نیز ناشناخته باقی می ماند در واقع جنایت علیه بشریت است (Shah, 2007: 44).

غارث: غارت به دست آوردن غیر قانونی پول یا کالا است (Ginty, 2004: 56). در اغلب موارد غارت شامل معاملات ساختگی است که طی آن مقادیر زیادی از پول توسط مقامات ارشد اداری غارت می گردد. اگر این معاملات به نتیجه برسد آن ها قادرند که یک کشور را به سمت شوک های کلان اقتصادی مثل؛ کاهش ارز، تورم های سنگین و مضمحل شدن بانک ها هدایت کنند (Baliamoune-Lutz & Ndikumana, 2007). غارت تأثیرات مخربی برای هر نظام اجتماعی به همراه دارد که مهم ترین اثر منفی آن از بین رفتن سرمایه های ملی هر کشور است (Wrong, ۲۰۰۹: ۳۴). غارت موجب افزایش بدهی های دولتی، کاهش سرمایه گذاری و رشد اقتصادی و نهایتاً به تقلیل رفتن توانایی های دولت در باز پرداخت بدهی های خارجی می گردد. (Afro Ba-rometer Networks, 2008: 12).

دکتر شکر الهی نیز در تقسیم بندی مشابه، فساد اداری را به سه بخش:

الف. فساد خرد: به اخذ رشوه های اندک از جانب کارکنان دولت برای رفع مشکلات می داند و همچنین زمانی که در موارد استثنایی از جانب کارمندی درخواست رشوه می شود اما این کار به شکل سازمان یافته انجام نپذیرفته و "فساد فردی" صورت گرفته است.

1. Corruption chopped
2. Grand corruption
3. Plunder

ب. فساد سازمان یافته: زمانی که بقای نظام‌ها به وجود فساد بستگی پیدا می‌کند و در این حالت سازمان‌ها، مقررات و هنجارهای رفتاری با فساد تطبیق پیدا می‌کند.

ج. فساد بزرگ: هنگامی که مسئولان سطح بالای دولتی و سیاستمداران در قراردادها و طرح‌های بزرگ که جنبه ملی دارند اعمال نظر می‌کنند و سودهای کلان به دست می‌آورند (شکرالهی، ۱۳۷۹: ۷۲-۷۳). از دید خانم آمولدسن^۲ فساد دارای انواع متعددی چون رشوه^۳ اختلاس، کلک‌های اقتصادی یا فریب، باج‌گیری، امتیاز دهی به دوستان و اقوام است. (رفیع پور، ۱۳۸۶: ۲۱-۲۲). هیدن هایمر^۴ (۱۹۸۹) محقق علوم سیاسی به سه گونه تقسیم می‌نماید:

فساد اداری سیاه: فساد اداری سیاه از لحاظ اخلاقی توهین آمیز، غیر قانونی و نامشروع است (Meredith, 2006: 85).

کاری است که از نظر توده‌ها و نخبگان سیاسی منفور است و عامل آن باید تنبیه گردد. برای مثال می‌توان از دریافت رشوه برای نادیده گرفتن استانداردها و معیارهای ایمنی در احداث مسکن نام برد (حبیبی، ۱۳۷۵: ۱۵).

فساد اداری خاکستری: مبهم است، و قانونی بودن آن بستگی به معیارهای اخلاقی حاکم بر جامعه دارد (Meredith, 2006: 97). کاری که از نظر اکثر نخبگان منفور است، اما توده‌های مردم در مورد آن بی تفاوت هستند. مثلاً کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که در بین مردم از محبوبیت چندانی برخوردار نیستند و فردی به غیر از نخبگان سیاسی به مفید بودن آن معتقد نیستند (حبیبی، ۱۳۷۵: ۱۵).

فساد اداری سفید: قابل تحمل است؛ و نه ممکن است و نه به نظر می‌رسد که غیر قانونی باشد (Meredith, 2006: 99) کاری که در ظاهر مخالف قانون است، اما اکثر اعضای جامعه و نخبگان سیاسی و اکثر مردم عادی آن را آنقدر مضر و با اهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه عامل آن باشند. مثال گویای فساد سیاسی، چشم پوشی از موارد نقض مقرراتی است که در اثر تغییرات فرهنگی و اجتماعی ضرورت خود را از دست داده‌اند (حبیبی، ۱۳۷۵: ۱۶). حبیبی به دو نوع فساد اداری در درون دولت و فساد اداری در روابط دولت با شهروندان نیز اشاره می‌نماید. انواع فساد اداری در درون دولت از نظر گاه ایشان شامل موارد زیر است:

• استفاده شخصی از وسایل و اموال دولتی.

1. Corruption and organized
2. Amnuldson
3. Bribery
4. Hidden Heimer
5. Black corruption
6. Corruption gray
7. White corruption

- کم کاری، گزارش مأموریت کذب، صرف وقت در اداره برای انجام کارهایی به غیر از وظیفه‌ی اصلی.
- دزدی مواد اولیه و مواد مصرفی متعلق به دولت توسط کارمندان و کارکنان.
- استفاده از امکانات اداری برای پیشبرد اهداف سیاسی توسط کارمندان عالی رتبه و سیاستمداران.
- فساد قانونی برای انتفاع سیاستمداران و کارمندان دولت.
- فساد در توزیع حقوق، مزایا و فرصت‌های شغلی بین کارمندان.
- فساد در ارایه کالا و خدمات دولتی.
- فساد در فروش اموال و املاک دولتی به شهروندان.
- فساد در خریدهای دولتی از بخش خصوصی.
- فساد در قراردادهای پیمانکاری بخش خصوصی با دولت.
- فساد در صدور مجوز برای فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی بخش خصوصی.
- فساد در شناسایی و مبارزه با قانون شکنان.
- فساد مالیاتی.
- فساد استخدامی (حبیبی، ۱۳۷۵: ۴۷).

علل فساد اداری

دلایل فساد در بین کشورهای مختلف، متفاوت است و می‌تواند نشأت گرفته از عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حقوقی کشورها باشد (Lambsdorff, 2006: 8-34). عده‌ای علت اصلی فساد اداری را در نفوذ تاریخی دولت در اقتصاد و امور سیاسی دانسته‌اند. شرایطی که فرصت رانت‌خواری را به وجود می‌آورد و توانایی شهروندان را در پاسخگو نگه داشتن سیاستمداران و مقامات دولتی نسبت به اعمالشان کاهش می‌دهد که نتیجه چنین شرایطی افزایش فساد اداری است. (Robbinson, M., 2004: 6).

عده‌ای دیگر نیز فساد اداری را به سطح رشد اقتصادی، هم چنین سیستم قانونی و حکومتی کشورها ربط داده‌اند (Ng, D., 2006: 67). بانک جهانی نیز در بررسی‌های خود در این زمینه مطرح می‌کند که فساد اداری نتیجه سیاست‌های ضعیف اقتصادی، سطح پایین آموزش، توسعه نیافتگی جامعه و پاسخ‌گویی ضعیف نهادهای دولتی است (World Bank, 2004: 5). در مجموع ریشه اصلی فساد اداری را می‌توان هم در عوامل اقتصادی و هم در عوامل غیر اقتصادی جستجو کرد (Shabbir & Anwar, 2008). نمونه عوامل اقتصادی فساد عبارت است از؛ جهانی شدن سطح آموزش و پرورش و توسعه. (Atuobi, 2008: 8) و نمونه

عوامل غیر اقتصادی فساد نیز می‌تواند عوامل اجتماعی، سیاسی و مذهبی باشد از جمله: (۱) اندازه دولت، چنانچه هرچه قدر اندازه دولت بزرگ تر باشد فساد اداری نیز بیش تر می‌شود (Elliott, 1997: 179).

(۲) چگونگی فعالیت‌های دولت، مخصوصاً در چگونگی توزیع ثروت (Gerring & Tracker, 2004: 301, La Porta et al, 1999: 235).

(۳) سطح دستمزد کارمندان دولت (Treisman, 2000: 431).

(۴) فرهنگ و سابقه تاریخی فساد اداری در جامعه (La Porta et al, 1999: 235 Treisman, 2000: 432; Paldam, 2002, 30; Sandholtz & Taagepera, 2005, 111).

(۵) عدم وجود قانون مقررات شفاف در زمینه برخورد با مسئله (Gatti, 1999: 22).

(۶) سطح پایین توسعه یافتگی و رشد اقتصادی (Rose-Ackerman, 1999: 29; Rahman, 2000: 499; Kisunko & Kapoor, 2000: 56; Moreno, 2002: 499).

(۷) آزادی مطبوعات، دموکراسی، میزان پابندی به اخلاقیات، روابط متقابل، عدم کنترل و نظارت، هنجارها و ارزش‌های مدنی سیاستمداران و مسئولان، اندازه دولت باشد (Ali & Hodan, 2006; Cho & Kirwin, 2007).

در بین عوامل اجتماعی تأثیر گذار بر فساد اداری آنچه در اکثر بررسی‌های خارجی و داخلی قابل تأمل است ضعف و سستی عناصر سرمایه اجتماعی در جامعه مورد نظر است (Lho, K. and Cabuay, J., Pellegrini, 2005; Pillay, S, 2004; Adaman & Çarkoğlu, 2007; L. and Gerlagh, R, 2007; رهنمود، طاهرپور کلاتری، رشیدی ۱۳۸۸). بدین توضیح که در هر بستر و نظام اجتماعی که مکانیسم‌های پیوند دهنده‌ی اجتماعی سست گردد و زمینه برای افزایش فردگرایی و دوری از ارزش‌ها و هنجارهای مشترک به وجود آید، به همان میزان سطح تعلق و تعهد نسبت به سایر افراد جامعه نیز کاهش پیدا کرده و مکانیسم‌های کنترل درونی مضمحل می‌گردد، لذا در نتیجه شکل‌گیری چنین شرایطی اعتماد کنشگران نسبت به یکدیگر کاهش پیدا کرده و ضمن پایین آمدن مشارکت اجتماعی، خیر و منفعت شخصی بر خیر عمومی جامعه مقدم‌تر می‌گردد و بستر هرچه تمام‌تر برای ارتکاب کج روی نسبت به هنجارها و ارزش‌های جمعی فراهم می‌شود.

فضای مفهومی سرمایه اجتماعی و نظریه پردازان این حوزه

عنوان سرمایه اجتماعی را نخستین بار جامعه‌شناسی به نام لیندا جی. هانیفان در سال ۱۹۱۶ مطرح کرد که پس از او نیز به یکی از محورهای مهم مطالعاتی جامعه‌شناسان تبدیل شده بود (رنانی، ۱۳۸۶: ۷). سرمایه اجتماعی از جمله مفاهیم چند وجهی در علوم اجتماعی است که در اوایل

قرن بیستم به صورت علمی و آکادمیک مطرح و از سال ۱۹۸۰ وارد متون علوم سیاسی و جامعه شناسی شد و ابتدا توسط جاکوینز، بوردیو، یاسرون و لوری مطرح شد، اما توسط کسانی چون کلمن، بارت، پانتم و پرتز، بسط و گسترش داده می‌شود (از کیا و غفاری؛ ۱۳۸۳: ۲۷۸).

اگر، سرمایه اقتصادی اشاره به حساب بانکی و چیزی است که یک فرد در بانک دارد (پول) و سرمایه انسانی چیزی است که در ذهن وجود دارد (آموزش و مهارت‌های مختلف)، سرمایه اجتماعی چیزی است که در ساختار روابط اجتماعی افراد موجود است (Portes, 1998). امروزه این امر مسلم است که رسیدن به توسعه، جامعه مدنی، معیارهای جهان شمول و بستر مناسب برای زیست اجتماعی تنها با وجود سرمایه اجتماعی شکل می‌گیرد. کشورهای جهان سوم جامعه‌های در حال گذار با چالش‌هایی روبرو هستند که این چالش‌ها تغییرات و دگرگونی‌هایی در جامعه ایجاد می‌کند و این تغییرات روندی مستقیم بر سرمایه اجتماعی دارد. فوکویاما، زندگی در جامعه دارای سرمایه اجتماعی را ساده دانسته و نارسایی‌ها و مشکلات رو به رشد کشورهای غربی را ناشی از فرسایش و تحلیل رفتن سرمایه اجتماعی، بخصوص منبع اصلی آن یعنی خانواده می‌داند، فروپاشی خانواده در کشورهای توسعه یافته ای چون آمریکا، فرانسه، انگلستان و سوئد، منجر به افزایش هزینه‌های رفاهی همچون مخارج تأمین اجتماعی، بهداشتی، مخارج خانواده، کاهش میزان پس انداز و افزایش بار تکفل شده است (Ibid:9). جامعه‌شناسان پی برده اند که در هر جامعه ای که افراد آن به اشکال مختلف عضوی از گروه یا انجمن یا صنفی هستند، دارای اعتماد به نفس بیش تر نسبت به جامعه می‌شوند و درصد اعتماد و احساس مسئولیتشان نسبت به گروه و حتی بیرون گروه بسیار بیش تر می‌شود (Ibid:9). بنابراین سرمایه اجتماعی یک مفهوم چند وجهی با تعاریف متعدد است که در مورد این که سرمایه اجتماعی چیست و چگونه مورد سنجش قرار می‌گیرد تعاریف و بحث‌های متعددی صورت گرفته که بررسی و مرور این تعاریف در تعیین معرف‌های مشترک برای سرمایه اجتماعی کمک خواهد نمود. بنا بر این در زیر به برخی از این تعاریف اشاره می‌کنیم:

پیربوردیو^۱

پیر بوردیو از اولین جامعه‌شناسان و محققانی است که به تحلیل سیستماتیک ویژگی‌های سرمایه اجتماعی پرداخت. بر اساس تعریف بوردیو، سرمایه اجتماعی، حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه مالکیت شبکه بادوامی از روابط نهادی شده بین افراد و به عبارت ساده‌تر، عضویت در یک گروه است. بوردیو سه نوع سرمایه را شناسایی نموده است: این اشکال سرمایه عبارتند از شکل اقتصادی (پول و مالکیت)، فرهنگی (شناخت، مهارت‌ها و کیفیت‌های تحصیلی) و اجتماعی (ارتباطات و عضویت گروهی). (Bourdieu, 1986: 241). بنابراین از دیدگاه بوردیو

1. Bourdieu

سرمایه اجتماعی از انواع دیگر سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، و نمادین متمایز است. او برای سرمایه اجتماعی خصیصی ساختاری و تعاملاتی قائل بود که از طریق شبکه نسبتاً بادوامی از روابط کما بیش نهادینه شده توأم با شناخت و تعهدات از جمله اعتماد متقابل به عنوان منبعی بالفعل یا بالقوه موجب تسهیل کنش‌های فردی و جمعی کنشگران می‌شود (Ibid:248). نگاه او به این مفهوم ابزاری است. زیرا توجه خود را بر دو جنبه متمرکز می‌کند:

(۱) فوایدی که فرد از مشارکت در گروه به دست می‌آورد.

(۲) برقراری ارتباطات اجتماعی عمدی برای فراهم آوردن دسترسی هر چه بیش تر به منابع و

سود فردی (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۳۰۸). از نظر بوردیو سرمایه اجتماعی دو شاخص

اساسی دارد: (۱) اعتماد (۲) پیوند و در نهایت این سرمایه می‌تواند سرمایه اقتصادی به همراه

داشته باشد (چلبی؛ ۱۳۷۵).

جیمز کلمن^۱

جیمز کلمن اولین محققى بود که به بررسی تجربی مفهوم سرمایه اجتماعی و عملیاتی کردن آن پرداخت. او در تحلیل و تبیین سرمایه اجتماعی به جای توجه به ماهیت و محتوای آن به کارکرد سرمایه اجتماعی توجه دارد. به نظر کلمن سرمایه اجتماعی ترکیبی از ساختارهای اجتماعی است که تسهیل کننده کنش‌های معینی از کنشگران در درون این ساختارها است. سرمایه‌ی اجتماعی مانند دیگر اشکال سرمایه‌ی مولد است که بدون آن نیل به برخی از اهداف میسر نیست. به نظر او سرمایه اجتماعی منبعی برای کنش افراد است. برای مثال، گروهی از افراد که واقعاً به یکدیگر اعتماد دارند در قیاس با گروهی که فاقد چنین اعتمادی در بین خود هستند از قوای همکاری بیش تری با یکدیگر برخوردارند (کلمن؛ ۱۳۷۷). مهم‌ترین ویژگی سرمایه اجتماعی از نظر کلمن نظام تعهدات و انتظارات است (از کیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۷۸). کلمن سرمایه اجتماعی را از سایر انواع سرمایه‌های فیزیکی، اقتصادی و... متمایز می‌کند و برای آن خصیصی ساختاری و تعاملاتی قائل است که کنشگر با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنشگران با رعایت اصول و قواعد مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران به اطلاعات مورد نیاز دست می‌یابد و در فرآیند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌گردد (Coleman, 1990).

رابرت پوتنام^۲

رابرت پوتنام (۱۹۹۳-۱۹۹۸) از محققین اخیر سرمایه اجتماعی است وی نیز مثل بوردیو و کلمن سرمایه اجتماعی را از دیگر سرمایه‌ها متمایز می‌کند و آن را به عنوان سازمانی اجتماعی می‌داند

1. Coleman

2. Putnam, R. D

که مشتمل بر شبکه‌های از روابط و تعاملات توأم با آگاهی و اعتماد اجتماعی است و با تسهیل و هم‌سازی کنش‌ها در ارتقاء کارایی سازمان و توسعه اقتصادی موثر واقع می‌شود (پوتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵). پوتنام، سرمایه اجتماعی را دلالت بر اشکالی از سازمان اجتماعی چون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که می‌توانند کارایی جامعه را از طریق کنش‌های متناسب تسهیل کنند و در نتیجه تعاونی خودانگیخته از طریق سرمایه اجتماعی تسهیل می‌شود (putnam:1992:1672). از دیدگاه وی ذخیره‌های سرمایه اجتماعی آنچنان که در اعتماد، هنجارها، شبکه‌های افقی روابط مدنی وجود دارند کلید مشکل‌گشایی دموکراسی هستند (Ibid, 183). به اعتقاد وی، تفاوت در سرمایه اجتماعی علت اصلی ایجاد تفاوت در اجتماع مدنی است، به عبارت دیگر مناطق دارای سرمایه اجتماعی زیاد دارای اجتماع زنده و پر شوری بوده و در نتیجه، اقتصاد پر رونق داشته و نهادهای سیاسی فعال دارند، ولی مناطق دارای سرمایه اجتماعی اندک هم در عرصه اجتماع و هم در عرصه اقتصاد و سیاست دچار مشکل هستند (شارع پور؛ ۱۳۸۳: ۳۰۳). پوتنام پیشرفت فناوری‌های نوین ارتباطی و ایجاد سرگرمی‌های جدید را موجب کاهش سرمایه اجتماعی و افزایش آسیب‌های اجتماعی تلقی می‌کند (putnam:2000).

فرانسیس فوکویاما^۱

فرانسیس فوکویاما سرشناس‌ترین نظریه‌پرداز در تلفیق سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی است که مفهوم سرمایه اجتماعی را در چهارچوبی اقتصادی مطرح می‌کند. از دید فوکویاما سرمایه اجتماعی وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی است که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است، در آن سهم هستند. به اعتقاد او مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌شود، چرا که این ارزش‌ها ممکن است ارزش‌های منفی باشد. هنجارهایی به تشکیل سرمایه اجتماعی منجر می‌شود که به ایجاد و افزایش همکاری در گروه بینجامد. این هنجارها با فضائل انسانی چون درستکاری، وفای به عهد، قابل اعتماد بودن در انجام وظیفه، روابط متقابل و نظایر آن‌ها مربوط اند و جوامع مدرن به جای اینکه در صدد باشند که اخلاق اعضایشان را بهبود بخشند، در جستجوی تأسیس نهادهای رسمی چون حکومت متکی بر قانون و مبادله مبتنی بر بازار آزاد هستند تا رفتارهای اعضای خود را نظام مند سازند (Fukyama 1998:11).

او کارکرد اصلی سرمایه اجتماعی را تسهیل همکاری و مشارکت گروهی برای تحقق اهداف و منابع فردی و جمعی و کمک به توسعه اقتصادی-سیاسی و فرهنگی می‌داند. فوکویاما هم نظیر برخی دیگر از صاحب‌نظران برای سرمایه اجتماعی انواع درون گروهی و بین گروهی

قائل است که برخورداری اعضاییک گروه از سرمایه اجتماعی محدود در آن گروه ممکن است مانع برخورداری آنان از سرمایه اجتماعی سایر گروه‌ها گردد (فوکویاما؛ ۱۳۸۴: ۳۷۹).

عناصر و مولفه‌های سرمایه اجتماعی

در زمینه ابعاد سرمایه اجتماعی پژوهش‌های زیادی صورت گرفته که برخی از آن‌ها با روش‌های آماری و برخی دیگر با تحلیل‌های نظری این ابعاد را مشخص کرده‌اند. در زیر به بیان برخی از ابعاد سرمایه اجتماعی از دید برخی از اندیشمندان این حوزه می‌پردازیم.

بورديو برای سنجش سرمایه اجتماعی ابعاد زیر را برای آن متصور بود: (۱) اندازه گروه یا شبکه (۲) حجم سرمایه ای که هر کدام از اعضای شبکه دارای آن هستند. کلمن، سه بعد زیر را برای سرمایه اجتماعی در نظر گرفته بود: (۱) تعهدات، انتظارات و اعتماد (متقابل ۲) کانال‌های ارتباطی (۳) هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر (Bolino & etal; 2002: 506) از دیدگاه لینا و وان بورن^۱ سرمایه اجتماعی سازمانی از دو بعد زیر ساخته شده است: - وابستگی^۲

- اعتماد: (Lean & Van Buren, 1999: 542)

ناهاپیت و قوشال^۳ سه بعد زیر را برای سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرند:

- بعد ساختاری سرمایه اجتماعی.

- بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی.

- بعد شناختی سرمایه اجتماعی (Nahapiet & Ghoshal; 1998: 251)

گروه کندی دانشگاه هاروارد، هشت بعد زیر را برای سنجش سرمایه اجتماعی مطرح کردند: (۱) اعتماد (۲) مشارکت سیاسی (۳) مشارکت و رهبری مدنی (۴) پیوندهای اجتماعی غیر رسمی (۵) بخشش و روحیه داوطلبی (۶) مشارکت مذهبی (۷) عدالت در مشارکت مدنی (۸) تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها (الوانی و سید نقوی؛ ۱۳۸۰، ۱۴).

از کیا و غفاری در ایران برای سنجش سرمایه اجتماعی از سه مؤلفه اعتماد اجتماعی^۴، انسجام اجتماعی^۵ و مشارکت اجتماعی^۶ که رابطه متقابل با یکدیگر دارند و هر کدام تقویت کننده دیگری اند استفاده کرده‌اند (از کیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۷۸). در پژوهش حاضر نیز به دلیل جامع

1. Leana & Van Buren
2. Associability
3. Nahapiet & Ghoshal
4. Social participaion
5. Social cohesion
6. social trust

بودن عناصر اجتماعی تشکیل دهنده مفهوم سرمایه اجتماعی از دیدگاه از کیا و غفاری جهت بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی با نگرش نسبت به فساد اداری دانشجویان از تقسیم‌بندی آن‌ها استفاده شده است. با توجه به مبنای نظری ارایه شده هرچقدر سرمایه اجتماعی کنشگران افزایش پیدا کند به تناسب آن از یک سوء شبکه ارتباطی کنشگران با دیگران افزایش پیدا خواهد کرد و از سوی دیگر اشخاص، مشارکت اجتماعی بیش تری با نظام هنجاری و ارزشی جامعه خواهند داشت. لذا در چنین شرایطی فرد به شدت با بدنه هنجاری و ارزشی جامعه پیوند می خورد و سطح اعتماد عمومی نیز در بین کنشگران بیش تر گشته و خیر عمومی بر نفع شخصی پیشی خواهد گرفت که نتیجه پایانی چنین بستر اجتماعی این خواهد بود که افراد به معیارهای پذیرفته شده همگانی متعهدتر خواهند گشت و ریسک انجام اعمال نابهنجار و خارج از چارچوب عمومی را به دلیل به خطر افتادن منزلت اجتماعی کسب شده نخواهند کرد.

اهداف تحقیق

هدف کلی

- بررسی رابطه بین نگرش به فساد اداری و سرمایه اجتماعی

هدف جزئی

- سنجش نگرش به فساد اداری دانشجویان
- سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان

روش شناسی پژوهش

این پژوهش با روش کمی و با استفاده از تکنیک پیمایش به انجام رسیده است. ابتدا مصاحبه‌های اکتشافی از تعدادی از دانشجویان به عمل آمد و در ادامه با توجه به حجم جامعه آماری از ابزار پرسشنامه برای جمع آوری اطلاعات استفاده گردید. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق، دانشجویان شاغل به تحصیل در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ دانشگاه شهید باهنر کرمان می باشد که تعداد آن‌ها جمعاً برابر ۱۵۲۱۵ نفر می باشد، در این تحقیق با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای سیستماتیک با در نظر گرفتن سهمیه گروه‌های مختلف تحصیلی در دانشگاه و با استفاده از فرمول کوکران در سطح معناداری ۹۵ درصد و خطای نمونه گیری ۵ درصد یک نمونه ۴۰۶ نفری انتخاب گردید.

اعتبار و پایایی

در ابتدا برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه آن را در اختیار ۵۰ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان قرار دادیم که بعد از جمع آوری اطلاعات آنان مشخص شد که همه متغیرها از

پایایی بالایی برخوردارند (آلفای کرونباخ بیش تر از ۶۰ درصد). نمونه پایایی متغیرها در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۲: آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

نوع متغیر	مفهوم	مولفه‌ها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
وابسته	نگرش به فساد اداری	شناختی	۱۱ گویه	۷۸ درصد
		احساسی	۶ گویه	۹۳ درصد
		رفتاری	۶ گویه	۹۳ درصد
مستقل	سرمایه اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۱۲ گویه	۷۲ درصد
		اعتماد اجتماعی	۲۱ گویه	۶۹ درصد
		شبکه اجتماعی	۴ گویه	۷۰ درصد

برای سنجش روایی پرسشنامه ابتدا پرسشنامه ی اعتبار تنظیم و در اختیار تعدادی از صاحب نظران قرار گرفت و پس از استخراج نظرات ایشان، پرسشنامه اصلاح نهایی گردید. همچنین برای سنجش روایی متغیر وابسته، از اعتبار سازه استفاده شد. اعتبار سازه با رابطه برقرار کردن بین وسیله اندازه گیری و چارچوب کلی نظری جهت تعیین این نکته که تا چه حد وسیله اندازه گیری مفاهیم و پیش فرض های نظریه به کار گرفته شده را منعکس می کند، سروکار دارد. بر اساس اطلاعات جدول زیر ملاحظه می شود که ضریب kmo برای سؤال های ۲۳ گانه نگرش به فساد اداری به عنوان متغیر وابسته برابر با ۰/۷۲۹ و برای متغیر مستقل سرمایه اجتماعی برابر است با ۰/۶۵ درصد که حاکی از کفایت نمونه می باشد. همچنین مقدار به دست آمده از آزمون بارلت در سطح ۰/۰۰۱ معنی دار است که نشان می دهد تفکیک عامل ها بر اساس بارهای عاملی به درستی اجرا شده و بین عامل ها هم پوشانی وجود ندارد.

جدول ۳: مقدار KMO و آزمون بارتلت

متغیر وابسته	متغیر مستقل	
۰/۷۲۹	%۶۵	مقدار کایز مایر - اولکین (kmo)
۶/۶۸۸	۲۴۹/۰۶۱	بارتلت
۱۳۶	۳	درجه آزادی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری

تعریف نظری و عملیاتی متغیرها:

متغیر وابسته: نگرش به فساد اداری به عنوان متغیر وابسته در این تحقیق قلمداد می شود که بر اساس دیدگاه نظری، نگرش نظامی بادوامی است که شامل یک عنصر شناختی، احساسی و یک تمایل به عمل است. مؤلفه عاطفی شامل هیجانات و عاطفه فرد نسبت به موضوع خصوصاً ارزیابی های مثبت و منفی است. مؤلفه رفتاری چگونگی تمایل به عمل فرد در راستای موضوع را شامل می گردد. مؤلف شناختی نیز شامل افکاری است که فرد در مورد آن موضوع نگرش خاص دارد شامل: دانش و اطلاعات و حقایق (Taylor, Pephau & Sears; 2003) و فساد اداری نیز هر نوع استفاده نادرست از منابع عمومی و دولتی است که جهت کسب منافع شخصی و فردی دانسته اند (Mbaku, 2008: 427).

جدول ۴: تعریف عملیاتی نگرش به فساد اداری

نوع متغیر	متغیر	ابعاد	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	سطح سنجش	
وابسته نگرش به فساد اداری	اخلاص			آگاهی و اطلاعات پاسخگو از اختلاس (شناختی)	ترتیبی	
				احساس پاسخگو از انجام چنین رفتاری از سوی کارمندان دولت (عاطفی)	ترتیبی	
				تمایل پاسخگو به انجام اختلاس در صورت صاحب سمت دولتی شدن در آینده (تمایل به رفتار)	ترتیبی	
	تقلب اداری			تقلب، دست کاری یا ایجاد اختلال در اطلاعات، حقایق و امور کارشناسی از سوی افرادی که از اختیارات دولتی برخوردارند و در پی کسب منافع خصوصی هستند.	آگاهی و اطلاعات پاسخگو از تقلب اداری (شناختی)	ترتیبی
				احساس پاسخگو از انجام چنین رفتاری از سوی کارمندان دولت (عاطفی)	ترتیبی	
				تمایل پاسخگو به انجام تقلب اداری در صورت صاحب سمت دولتی شدن در آینده (تمایل به رفتار)	ترتیبی	
	رشوه			پرداخت پاداش به شکل مالی و غیر مالی به مأمورین دولت جهت انجام یا خودداری از انجام کاری معین	آگاهی و اطلاعات پاسخگو از رشوه (شناختی)	ترتیبی
				احساس پاسخگو از انجام چنین رفتاری از سوی کارمندان دولت (عاطفی)	ترتیبی	
				تمایل پاسخگو به اخذ رشوه در صورت صاحب سمت دولتی شدن در آینده (تمایل به رفتار)	ترتیبی	
	پارتی بازی			استفاده از قدرت شغلی جهت رساندن منفعت به دوستان، نزدیکان، هم فکران و هم خطان خود و تبعیض ناعادلانه قائل شدن	آگاهی و اطلاعات فرد از پارتی بازی	ترتیبی
				احساس پاسخگو از انجام چنین رفتاری از سوی کارمندان دولت (عاطفی)	ترتیبی	
				تمایل پاسخگو به پارتی بازی در صورت صاحب سمت دولتی شدن در آینده (تمایل به رفتار)	ترتیبی	
سوء استفاده از موقعیت شغلی			فرآیندی که در آن بعضی صاحب منصبان به طور سازمان یافته از سمت خود برای تعمیم، تضمین و گسترش منافع شخصی استفاده می کنند.	آگاهی و اطلاعات پاسخگو از سوء استفاده از موقعیت شغلی (شناختی)	ترتیبی	
			احساس پاسخگو از انجام چنین رفتاری از سوی کارمندان دولت (عاطفی)	ترتیبی		
			تمایل پاسخگو به سوء استفاده از موقعیت شغلی خود در صورت صاحب سمت دولتی شدن در آینده (تمایل به رفتار)	ترتیبی		
تبار گرایی			شکل خاصی از اعمال تبعیض ناروا است که در آن صاحب منصب اعضای خانواده و خویشان خود را بر دیگران ترجیح می دهد.	آگاهی و اطلاعات پاسخگو از تبار گرایی و قوم سالاری اداری (شناختی)	ترتیبی	
			احساس پاسخگو از انجام چنین رفتاری از سوی کارمندان دولت (عاطفی)	ترتیبی		
			تمایل پاسخگو به اولویت دادن به اعضای خانواده و خویشان به دیگران در صورت صاحب سمت دولتی شدن در آینده (تمایل به رفتار)	ترتیبی		

متغیر مستقل: سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل در تحقیق مزبور همان گونه که بیان شد از سه شاخصه مهم؛ اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شبکه اجتماعی تشکیل شده است. اعتماد اجتماعی: در معنای مفهومی دلالت بر انتظارات و تعهدات اکتسابی و تایید شده به لحاظ اجتماعی که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی دارند (از کیا، غفاری، ۱۳۸۳: ۲۴۸) و در تعریف عملیاتی این متغیر در پژوهش حاضر خود به سه مؤلفه؛ اعتماد بین شخصی (اعتماد به اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، نزدیکان، همکلاسی‌ها) اعتماد تعمیم یافته (قابل اعتماد بودن مردم ایران، منصف بودن مردم ایران در قالب ۴ سؤال) و اعتماد نهادی (اعتماد به نمایندگان مجلس، دادگاه‌ها و قضاات دادگستری، مدیران سازمان‌های دولتی، سیاستمداران، پلیس و نیروی انتظامی، روحانیون، رادیو و تلویزیون داخلی، کسبه و بازاریان، رانندگان تاکسی و اتوبوس، معلمان).

مشارکت اجتماعی: سهم افراد یا گروه‌های سازمان یافته و جمعیت فعال، از لحاظ اقتصادی در تسریع اقتصادی و اجتماعی (اکبری، ۱۳۸۳: ۲۹). به دو مؤلفه مشارکت غیر رسمی (گوش دادن به مسائل و مشکلات همسایه‌ها یا دوستان، حضور در مراسم عروسی یا ترحیم اطرافیان و دوستان، رفتن به عیادت و دیدار دوستان یا همسایه‌ها در مواقع لازم، پول قرض دادن یا ضمانت مالی همسایه‌ها یا دوستان، شرکت در جشن عاطفه‌ها، جشن نیکوکاری یا طرح تکریم ایتم) و مشارکت رسمی (مشارکت داشتن در فعالیت‌های بسیج جهت عملیاتی شدن، انجمن‌های علمی، مشارکت با گروه‌های مذهبی، گروه‌ها و انجمن‌های خیریه، گروه‌های ادبی و هنری، گروه‌های ورزشی، گروه‌های سیاسی) تقسیم گشته و در قالب طیف لیکرت سنجیده شد.

شبکه اجتماعی: که متشکل از گروهی از افراد با روابط درون گروهی است که نگرشی مشترک دارند (bank and chirman, 2003: 12).

شبکه اجتماعی نیز به دو مؤلفه فراوانی شبکه (تعداد دوستانی که با آن‌ها احساس نزدیکی می‌کند، تعداد خویشاوندانی که با آن‌ها احساس نزدیکی می‌کند) و تراکم شبکه (میزان دیدار با دوستان، میزان دیدار با خویشاوندان) تقسیم گردیده و مورد سنجش قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج حاصله از مجموع ۴۰۶ نفر نمونه مورد بررسی که شامل ۱۵۵ نفر مرد و ۲۵۱ نفر زن بودند. از این میان ۳۶۲ نفر مجرد و ۴۴ نفر را افراد متأهل تشکیل می‌دادند. از میان مجموع ۴۰۶ نفر پاسخگویان این تحقیق بیشترین فراوانی سنی مربوط به ۲۱ سال است که ۲۲/۲ یعنی معادل ۹۰ نفر از مجموع پاسخگویان را به خود اختصاص داده است و همچنین کمترین بازه سنی شناسایی شده در این پژوهش نیز اشتراکاً مربوط می‌شد به ۳۱ و ۳۲ سال که هر کدام تنها

یک نفر از جمع کل را تشکیل داده بودند. از مجموع دانشجویانی که در نمونه مورد بررسی حضور داشتند ۳۰ نفر مربوط به دانشکده ریاضی و علوم کامپیوتر، کشاورزی ۶۴ نفر، فنی و مهندسی ۱۰۳ نفر، دامپزشکی ۱۱ نفر، علوم پایه ۵۰ نفر ادبیات ۷۸ نفر، تربیت بدنی ۱۱ نفر، اقتصاد ۲۹ نفر و در نهایت دانشکده هنر با ۳۰ نفر نمونه مورد بررسی را تشکیل داده بودند. از این میان ۱۰ نفر را دانشجویان دوره دکتری، ۳۰۹ نفر را دانشجویان دوره کارشناسی، ۸۴ نفر را دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و ۳ نفر را دانشجویان دوره کاردانی تشکیل داده بودند. در مورد توصیف متغیر وابسته نگرش به فساد اداری بعد از ترکیب سه بعد شناختی، عاطفی و تمایل به رفتار مفهوم «نگرش» نسبت به شش شاخصه «فساد اداری» (اختلاس، تقلب اداری، رشوه، پارتی بازی، سوء استفاده از موقعیت شغلی، تبارگرایی) در نهایت شاخص نگرش به فساد اداری از ترکیب ۲۳ سؤال اصلی شکل گرفت، در حالت جزئی وضعیت پاسخگویان نسبت به سه بعد مفهوم «نگرش» نسبت به شش شاخص «فساد اداری» بدین شرح است: پیرامون بعد «شناختی» نگرش به فساد اداری ۵۰،۲۴ درصد (۲۰۴ نفر) وضعیت آگاهی و اطلاعات دقیق و علمی آنها از شاخص‌های تشکیل دهنده فساد اداری در حالت پایین گزارش شده است، ۲۶،۱۱ درصد (۹۶ نفر) اطلاعات بالا و قابل قبولی از شاخص‌های فساد اداری داشته‌اند و ۲۳،۶۵ درصد (۹۶ نفر) نیز سطح اطلاعاتی متوسط را به خود اختصاص داده بودند. در مورد بعد «عاطفی احساسی» نگرش به فساد اداری ۶۳،۰۵ درصد (۲۵۶ نفر) احساس منفی نسبت به انجام شاخص‌های فساد اداری از سوی کارمندان دولت دارند، ۲۴،۶۳ درصد (۱۰۰ نفر) احساس خنثی و بی‌طرفانه‌ای اتخاذ کرده‌اند و ۱۲،۳۲ درصد (۵۰ نفر) نیز احساس مثبتی از انجام شاخص‌های فساد اداری از سوی کارمندان دولت گزارش داده‌اند و نهایتاً نیز پیرامون بعد تمایل به رفتار؛ ۴۱،۸۷ درصد (۱۷۰ نفر) کاملاً مطمئن هستند که در صورت به وجود آمدن شرایط شغلی در آینده، مصادیق فساد اداری را به هیچ وجه انجام نخواهند داد، ۴۱،۸۷ درصد (۱۷۰ نفر) مرددند که آیا در آینده دچار فساد اداری خواهند شد یا خیر، و نهایتاً نیز ۱۶،۲۶ درصد (۶۶ نفر) معتقدند در صورت شکل‌گیری بستر لازم شاخص‌های فساد اداری را انجام داده و مرتکب فساد اداری می‌شوند. در ادامه بعد از جمع‌آوری داده‌ها و کدگذاری مجدد، شاخص نگرش به فساد اداری به سه بعد نگرش مثبت (گرایش به فساد اداری)، خنثی (مردد نسبت به انجام عمل) و منفی (تفر و انزجار از فساد اداری) تقسیم گردید و نهایتاً نیز نتایج توصیفی در حالت کلی حاکی از این موضوع بود که بیش‌ترین فراوانی داده‌ها در بخش نگرش خنثی متمرکز است ۵۱،۹۷ درصد (۲۱۱ نفر) که این امر نشان‌دهنده این است که پاسخگو حالتی بینابین و خنثی از بار مثبت یا منفی اتخاذ کرده و به بیانی بهتر موضع اتخاذی در این حالت از سوی پاسخگو موضعی قطعی و مطمئن نیست و هر آینه تحت شرایط خاصی این امکان می‌رود که میل به مثبت یا منفی داشته باشد. در قسمت دوم نیز

نگرشی منفی به فساد اداری با ۳۳ درصد از کل پاسخگویان معادل ۱۳۴ نفر قرار دارد، به عبارتی دیگر از کل نمونه ۴۰۶ پاسخگوی ما تنها ۳۳ درصد موضعی کاملاً منفی و خصمانه نسبت به این پدیده اتخاذ کرده‌اند و نهایتاً نیز ۱۵۰۲ درصد (۶۱ نفر) نیز دارای نگرش مثبت به فساد اداری‌اند و به بیانی بهتر موضع اتخاذ شده از سوی آن‌ها گویای این واقعیت است که آن‌ها نه تنها نسبت به این پدیده جهت‌گیری منفی ندارند بلکه بلعکس نگرش آن‌ها به فساد اداری مثبت و مطلوب پنداشته شده است.

پیرامون سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل و سه مؤلفه اصلی (اعتماد، مشارکت و شبکه اجتماعی) وضعیت نتایج توصیفی به شرح ذیل است. اعتماد اجتماعی که خود از سه مؤلفه تشکیل شده بود بعد از جمع آوری داده‌ها و ترکیب آن‌ها در یک متغیر گویای این مطلب بود که در حالت کلی وضعیت اعتماد اجتماعی در شرایط متوسطی است چرا که ۵۴،۹ درصد، معادل ۲۲۰ نفر از پاسخگویان نمره در حد متوسطی در این زمینه کسب کرده‌اند و بعد از آن نیز به ترتیب سطح پایین با ۲۶،۸۵ درصد معادل ۱۰۹ نفر و سطح بالا فقط با ۱۸،۹۷ درصد معادل ۷۷ نفر قرار گرفته است. در مورد مشارکت اجتماعی نیز بعد از ترکیب نمره‌ای مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن نتایج توصیفی گویای این مطلب بود که بیشترین سطح مشارکت پاسخگویان در رنج متوسط با ۴۹،۵۱ درصد معادل ۲۰۱ نفر از پاسخگویان قرار دارد و بعد از آن به ترتیب مشارکت پایین با ۲۸،۸۲ درصد معادل ۱۱۷ نفر و مشارکت بالا با ۲۱،۶۷ درصد معادل ۸۷ نفر قرار گرفته‌اند. در نهایت شبکه اجتماعی نیز در حالت کلی وضعیت متوسطی را در بین پاسخگویان گزارش می‌داد ۴۳،۸۴ درصد (۱۷۸ نفر) و شبکه اجتماعی ضعیف ۲۹،۸۰ درصد (۱۲۱ نفر) و قوی ۲۶،۳۵ درصد (۱۰۷ نفر) نیز بعد از آن قرار داشتند و در حالت کلی بعد از ترکیب سه شاخصه اصلی تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی وضعیت این متغیر اساسی نیز حاکی از این موضوع است که پاسخگویان در حالت کلی دارای سرمایه اجتماعی متوسطی‌اند با ۵۰،۹۹ درصد معادل ۲۰۷ نفر و بعد از آن نیز سرمایه اجتماعی پایین با ۳۰ درصد معادل (۱۲۲ نفر) و سرمایه اجتماعی بالا با ۱۸،۹۷ درصد (۷۷ نفر) بیش‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده بود.

آزمون فرضیات

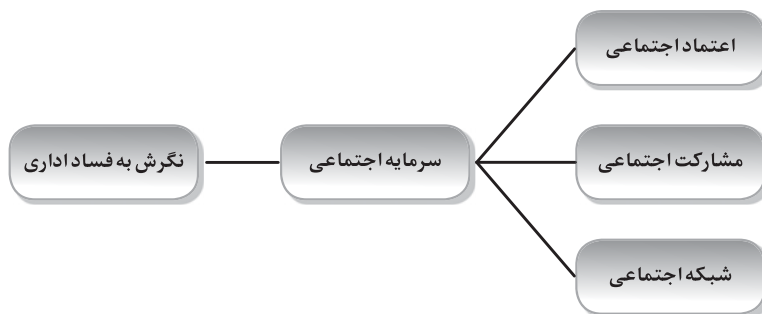
همان‌طور که جدول زیر نیز گویای آن است بر اساس نتایج به دست آمده بین متغیر نگرش به فساد اداری و سرمایه اجتماعی تحقیق رابطه‌ای معکوس نسبتاً قوی برقرار است، همچنین این رابطه برای شاخص‌های اجتماعی تشکیل دهنده مفهوم سرمایه اجتماعی نیز برقرار است، با این توضیح که با افزایش متغیر سرمایه اجتماعی در حالت کلی و شاخص‌های آن در حالت جزئی، نگرش به فساد اداری میل به منفی شدن (انزجار و تنفر از فساد اداری) دارد و با کاهش آن شاخص

نگرش به فساد اداری میل به مثبت شدن (گرایش به فساد اداری) می‌گذارد از سوی دیگر نیز سطح معنادار به دست آمده (کم‌تر از ۵ درصد) گویای آن است که از لحاظ آماری نیز رابطه به دست آمده معنادار است. همچنین نتایج به دست آمده در مورد متغیرهای زمینه‌ای؛ سن، جنس، وضعیت تأهل و انواع دانشکده‌های تحصیلی نیز گویای آن است که تنها بین جنسیت و وضعیت تأهل با متغیر وابسته رابطه‌ای معنادار برقرار است، با این توضیح که میانگین نمرات کسب شده در مورد نگرش به فساد اداری در بین مردان و متأهلان بالاتر از زنان و مجردان است.

جدول ۵: خلاصه همبستگی بین متغیر وابسته با متغیر مستقل و زمینه‌ی تحقیق

نتیجه آزمون	سطح معناداری	ضریب همبستگی	نوع آزمون	متغیر مستقل	متغیر وابسته
تایید فرضیه	۰/۰۰۰	- ۰/۴۶۶	پیرسون	سرمایه اجتماعی	نگرش به فساد اداری
تایید فرضیه	۰/۰۰۰	- ۰/۴۵۷	پیرسون	اعتماد اجتماعی	
تایید فرضیه	۰/۰۰۲	- ۰/۳۴۳	پیرسون	مشارکت اجتماعی	
تایید فرضیه	۰/۰۰۰	- ۰/۲۷۴	پیرسون	شبکه اجتماعی	

مدل تحلیلی پژوهش

بحث و نتیجه گیری

در حالت کلی هدف از این پژوهش سنجش نگرش دانشجویان به عنوان تنها نیروی بالقوه جهت تغذیه مشاغل اداری و سازمانی نسبت به مسئله فساد اداری بود. در تحقیق مزبور مبانی نظری مدعی این امر است که هرچقدر شاخص نگرش به فساد اداری میل به منفی شدن داشته باشد احتمال بیش تری وجود دارد در آینده نیز پاسخگویان در صورت به وجود آمدن شرایط لازم مرتکب فساد اداری نشوند و در حالت عکس قضیه نیز با مثبت شدن این شاخص تمایل به این عمل از سوی پاسخگویان در آینده محتمل تر خواهد بود و پاسخگویان گرایش بیش تری دارند تا در صورت شکل گیری بستر لازم، شاخص های نشان دهنده فساد اداری را از خود به نمایش بگذارند. بعد از گردآوری داده ها و تجزیه و تحلیل، نتایج به دست آمده حاکی از آن بود که نگرش دانشجویان به فساد اداری به عنوان متغیر وابسته در حالت کلی نسبت به این پدیده در حالت خنثی و بی طرفانه است ۵۱،۹۷ درصد (۲۱۱ نفر) و تنها ۳۳ درصد از کل پاسخگویان نسبت به این پدیده نگرش منفی دارند (۱۳۴ نفر) که این امر خود می تواند به عنوان زنگ خطری برای مسئولان اجرایی کشور در نظر گرفته شود؛ با این توضیح که در یک نمونه ۴۰۶ نفری از تنها قشری که قابلیت کسب مشاغل اداری را دارند تنها به ۱۳۴ نفر (۳۳ درصد) می توان امیدوار بود که در آینده مرتکب فساد اداری نشود. در واقع حتی اگر وضعیت پاسخگویانی که نگرشی خنثی و بی طرفانه را اتخاذ کرده اند کنار بگذاریم با وجود این همچنان ۱۵،۲ درصد (۶۱ نفر) از پاسخگویان دارای نگرش مثبت به فساد اداری اند (گرایش به انجام این عمل) انجام اعمال نامشروعی که هنوز شرایطش برای آن ها شکل نگرفته، خود دربردارنده هزینه های بالایی برای مسئولان اجرای نظام اجتماعی است. پیرامون سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل نیز، اطلاعات گویای این امر بود که پاسخگویان هم به لحاظ کلی و هم از لحاظ شاخص های جزئی تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی در وضعیت متوسط و متوسط رو به پایین به سر می برند که این امر نیز در کنار وضعیت نامطلوب نگرش به فساد اداری به عنوان تهدیدی علیه نظم اجتماعی می تواند قلمداد شود، با این توضیح که همان گونه که مبانی نظری مویید این امر بود هرچقدر سطح سرمایه اجتماعی در بستر اجتماعی بالا باشد به همان میزان نیز پایداری کنشگران به ارزش ها و هنجارهای جمعی قوی تر خواهد بود و احتمال انجام اعمالی خارج از معیارهای پذیرفته شده ی همگانی به دلیل به خطر افتادن منزلت و حیثیت اجتماعی افراد کاهش پیدا خواهد کرد و درحالت عکس نیز پایین بودن سرمایه اجتماعی پیوند فرد را با نظام اجتماعی سست گردانیده و زمینه تقدم منفعت شخصی بر خیر همگانی و در نتیجه کنش خارج از چارچوب ضوابط پذیرفته شده همگانی را افزایش می دهد.

نتایج آزمون فرضیات تحقیق نیز حاکی از آن است که بین متغیر وابسته نگرش به فساد اداری و سرمایه اجتماعی در حالت کلی و سه شاخصه تشکیل دهنده ی آن (اعتماد، مشارکت و شبکه

اجتماعی) در حالت جزئی رابطه‌ی معکوس نسبتاً قوی برقرار بود، با این توضیح که هرچقدر متغیرهای مستقل اجتماعی تحقیق افزایش پیدا کند شاخص نگرش به فساد اداری میل به فروغی و مثبت شدن دارد و با کاهش آن نیز شاخص نگرش به فساد اداری گرایش به منفی شدن و تفر خواهد داشت. از این روی در مجموع می‌توان چنین ابراز داشت که وضعیت نامطلوب پاسخگویان از لحاظ نگرش به شاخص‌های فساد اداری و شرایط نه چندان جالب شاخص‌های مهم اجتماعی از یک سو و از سوی دیگر معنادار شدن تمام شاخص‌های اجتماعی تحقیق به عنوان متغیرهای اصلی مستقل با متغیر وابسته نگرش به فساد اداری بیانگر این نکته است که این موضوع نیازمند اجرای راه کارهای مختلف، جهت برون رفت از این وضعیت است که در زیر به برخی از این راه کارها از منظر جامعه شناختی اشاره می‌کنیم.

پیشنهادهای

- ۱) اهمیت به مقوله‌های اجتماعی و فرهنگی در کنار توجه به مباحث اقتصادی و سیاسی در برخورد با این مسئله اجتماعی از سوی گردانندگان جامعه، به عبارتی دیگر معناداری رابطه بین نگرش به فساد اداری و عوامل جامعه شناختی گویای این موضوع است که هرچقدر بستر اجتماعی بهتر بتواند کنشگران را در خود حزم کند و به پیکره نظام اجتماعی پیوند بزند، همبستگی اجتماعی افزایش پیدا کرده و فرد احساس تعلق و تعهد بیش تری نسبت به دیگران پیدا می‌کند که نتیجه آن تقدم خیر جمعی بر منفعت شخصی است و در چنین شرایطی نیز احتمال انجام اعمالی خارج از چارچوب عرف پذیرفته شده جامعه از سوی کنشگران پایین می‌آید.
- ۲) فراهم سازی بستر لازم جهت تقویت روحیه مشارکت اجتماعی و تقویت شبکه روابط اجتماعی در بین آحاد افراد جامعه.
- ۳) جامعه پذیری درست و هدفمند و نهادینه کردن صحیح ارزش‌های همگانی و لزوم توجه به آن‌ها از طریق خرده نظام‌های خانواده، رسانه‌ها و آموزش و پرورش.
- ۴) افزایش روحیه اعتماد ملی از طریق فضای باز سیاسی در حدی که ارزش‌های اساسی جامعه مصون بماند.
- ۵) پایین بودن سطح آگاهی و اطلاعات دقیق پاسخگویان از چیستی شاخص‌های فساد اداری، لزوم توجه بیش از پیش در آگاه سازی کنشگران از مصادیق و نمونه‌های فساد اداری و اطلاع رسانی کامل و به دور از سانسور از پیامدها و آسیب‌هایی که جامعه در قبال انجام آن‌ها متحمل می‌شود را ایجاد می‌کند، بنابراین در این زمینه نظام آموزش و پرورش و رسانه‌های جمعی باید در شفاف سازی مسئله برای کنشگران فعال‌تر عمل کنند.
- ۶) لزوم تفکیک درست و صحیح منافع عمومی و ملی از منافع شخصی و فردی و توجه هر چه

بیش تر در باروری حس احترام به منافع عمومی و جمعی، که در این زمینه نیز نظام خانواده، آموزش و پرورش و رسانه‌های جمعی موظف اند در نهادینه کردن فرهنگ منفعت عمومی بر منافع شخصی در حوزه‌های مختلف بیش تر بکوشند.

منابع و مأخذ:

- ازکیا، مصطفی، غفاری غلامرضا (۱۳۸۳). توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی، تهران، نشر نی.
- الوانی، سید مهدی و میرعلی سید تقوی (۱۳۸۰). سرمایه اجتماعی: مفاهیم و نظریه‌ها، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳ و ۳۴، ص ۲۶-۳.
- بهنر، ج و وانک، م. (۱۳۸۴). نگرش‌ها و تغییر آن‌ها، ترجمه علی مهداد، تهران، انتشارات جنگل.
- پوتنام، رابرت (۱۳۸۰)، دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه محمد علی دلفروز، تهران، وزارت کشور.
- پور کیانی مسعود، امیری افلاطون، خادمی مرتضی (۱۳۹۰). سلامت سازمانی، فساد اداری و شایعه، مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.
- حبیبی نادر (۱۳۷۵) فساد اداری (عوامل موثر و روش‌های مبارزه، تهران، موسسه فرهنگی انتشاراتی.
- چلبی مسعود (۱۳۷۵). نظم اجتماعی، تهران، نشر نی.
- خلف خانی مهدی (۱۳۸۸)، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فساد اداری، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، ص ۵۵-۳۹.
- رنانی، محسن (۱۳۸۵)، کاهش سرمایه اجتماعی و ناکامی‌های سیاست‌های اقتصادی در ایران، مجله آیین، شماره ششم، اسفند.
- رهنمود فرج الله، طاهری پور کلاتری حبیب الله، رشیدی اعظم (۱۳۸۸)، شناسایی عوامل موثر بر فساد مالی در بین کارکنان دستگاه‌های اجرایی، پژوهشنامه مدیریت اجرایی، سال دهم، شماره یک، نیمه اول. رفیع پور فرامرز (۱۳۸۶) فساد سرطان اجتماعی، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ربیعی، علی، (۱۳۸۳)، زنده باد فساد، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- سرداری احمد (۱۳۸۰)، رویکردی بر ساختارهای اداری کشورهای در حال توسعه، مجموعه مقالات دومین همایش ملی و پژوهشی نظارت و بازرسی در کشور، چاپ اول، انتشارات مدیریت دانشگاه تهران.
- شکراللهی مسعود (۱۳۷۹)، ظرفیت‌سازی برای سلامت نظام اداری، ارتقای سلامت نظام اداری، تهران، مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- صبوری کاشانی منوچهر (۱۳۸۰)، جامعه شناسی سازمان‌ها بروکراسی مدرن ایران، تهران، انتشارات سخن.
- عباس زادگان محمد، (۱۳۸۳)، فساد اداری، تهران، چاپ اول، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی، مجموعه مقالات سرمایه اجتماعی، تهران انتشارات شیرازه.
- موسوی مجاب، سید درید، (۱۳۸۳). بزه کاران بقه سفید، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۳، ص ۶۴.
- فرج پور مجید (۱۳۸۳)، موانع توسعه: بررسی فقر، تبعیض و فساد، تهران، موسسه خدمات فرهنگی رسا.
- هانتینگتون ساموئل (۱۳۷۰). سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، محسن ثلاثی، انتشارات علم.

Afro Barometer Networks. (2008). «Where is Africa going?» Retrieved from <http://www.afrobarometer.org/newssupdate.html>

Ali, A. M., & Hodan, S. I. (2006)»Determinants of economic corruption: A cross-country comparison». *Cato Journal* Washington, 22, 449-469

Aleman, U , (2008) «Political corruption in Europe: Causes, consequences, and challenges». Retrieved from www.idi.org.il/sites/.../PoliticalCorruptioninEurope.aspx.

Sutherland, E. H. (1949)» White collar crime». New York: Dryden Press

Scott James c, (1972)»Comparative political corruption « , prentice Hall, Inc.

Bolino, Mark C, William H. Turnley & James M. Blood good (2002) «citizenship behavior and the creation of social capital in organizations», *Academy of management review* Vol.27, NO.4, 505-522

Bardhan, P. (1997)»Corruption&Political Development: A Review of Issues,»*Journal of Economic Literature* 35(3):1320-46

Cho, W., & Kirwin, M. F. (2007). «Vicious circle of corruption and mistrust in institutions in sub-Saharan Africa»: Micro level analysis. *Afrobarometer*, 71, 1-17. Retrieved from http://www.adb.org/Governance/egovernment_corruption.pdf

Rahman, Aminur; Kisunko, Gregory and Kapoor, Kapil. (2000) «Estimating the Effects of Corruption. Policy Research» Paper 2479, Washington, DC: World Bank

Rose-Ackerman, Susan.(1999). «Corruption and Government», New York: Cambridge University Press

Merton· R· K(1968)· «social Theory and social structure»· New York· The free press, Taylor, Sh.E.Peplau,L.A.,&Sears,D.O.(2003). «Social Psychology» (11 th Ed). New Jersey: Pearson Education, Upper Saddle River,

Sutherland, Edwin, (1983) «White Collar Crime: The Uncut Version». New Haven: Yale University Press.

Green, Stuart P(2004), «Moral Ambiguity in White Collar Criminal Law». *Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy*, Vol. 18,

Freiberg, Arie,(2000); «Sentencing White-Collar Criminals» paper presented at the Fraud Prevention and Control Conference Convened by the Australian Institute of Criminology in association with the Commonwealth Attorney-General's Department and held in Sufers Paradise, 24-25 august

Mbaku, J. M. (2008). «Corruption clean ups in Africa»: Lessons from public choice. *Journal of Asia and African studies*, 43, 427-456

Lawal, G., & Tobi, A. (2006). «Bureaucratic corruption, good governance and development»: The challenges and prospects

of institutional building in Nigeria. *Journal of Applied Science Research*, 2, 642-649.

Lambsdorff, J. G. (2006). «Causes and consequences of corruption. In S. R. Ackerman», *International handbook on economics of corruption* (pp. 8-34). New York, NY: Edward dgar

Lambsdorff, J. G. (2006). «Causes and consequences of corruption. In S. R. Ackerman», *International handbook on economics of corruption* (pp. 8-34). New York, NY: Edward dgar

La Porta R., Lopez-de-Silanes F, Shleifer A, Vishny RW. (1999). «The Quality of Government», J, Ecs., Law & Org. 15 (1): 222-279

Yadav, G. J. (2005). «Corruption in developing countries: Causes and solutions». A paper presented at Global Blues and Sustainable Development: The Emerging Challenges for Bureaucracy, Technology and Governance, a conference of the International Political Science

Association (IPSA) Research Committee 4 (Public Bureaucracies in Developing Societies) nd 35 (Technology & Development), Tampa, FL

Atuobi, S. M. (2008). «Corruption and state instability in West Africa: An examination of Policy options». KAIPTC Occasional Paper no7. Retrieved from www.kaiptc.org/conflict_prevention/details.asp

Shah, A. (2007). Tailoring the fight against corruption to country circumstances. Retrieved from <http://www.siteresources.worldbank.org/intwbigovantcor/Resources/Tailoring.pdf>

Shabbir, G., & Anwar, M. (2008). «Determinants of corruption in developing countries». Retrieved from http://www.pubchoicesoc.org/papers_2008/shabbir_anwar.pdf

Balioune-Lutz, M., & Ndikumana, L. (2007). «Corruption and growth in African countries: Exploring the investment channel.» Paper presented at the African Economic Conference, Addis Ababa, Ethiopia

Wrong, M. (2009). «It is our time to eat: The story of Kenyan Whistleblower». New York, NY: Harper Collins

Meredith, M. (2006). «The state of Africa: A history of fifty years of independence». London, UK: Free Press.

Robbinson, M. (Ed.) (2004). «Corruption and Development: An Introduction». London: Routledge.

Nahapiet, J., & Ghoshal, s. (1998) «Social Capital, Intellectual capital the organizational advantage» Academy of management Review & 23(2), 242-260.

World Bank (2004). «Helping countries combat corruption: the role of the world bank.» poverty reduction and economic management. available at: www.Worldbank.org/public_sector/anticorruption/corruption/coridx.htm

Elliott, Kimberly Ann, and ed. (1997)b. «Corruption as a Global Policy Problem: Overview and Recommendations», in Elliott, Corruption and the Global Economy, Washington: Institute for International Economics, Pp175-233.

Gerring, J. and S. Tracker, (2004). «Political Institutions and Governance» Pluralism versus Centralism, British Journal of Political Science, Vol. 34 (2): 295-330.

Treisman, Daniel, (2000). «The Causes of Corruption: a Cross-National Study». Journal of Public Economics 76. 399-457.

Paldam, M, (2002). «The Big Pattern of Corruption. Economics, Culture and the See-saw Dynamics». European Journal of Political Economy, Vol. 18: 215-240

Sandholtz, Wayne and Taagepera, Rein, (2005). «Corruption, Culture, and Communism. International Review of Sociology», Vol. 15, No.1, March, Pp.109-131

Gatti, R. (1999). «Corruption and Trade Tariffs, or a Case for Uniform Tariffs», World Bank Policy Research Working Paper No.2216.

Rose-Ackerman, Susan.(1999). «Corruption and Government», New York: Cambridge University Press.

Rahman, Aminur; Kisunko, Gregory and Kapoor, Kapil. (2000)» Estimating the Effects of Corruption. Policy Research» Paper 2479, Washington, DC: World Bank

Pillay, S.(2004), «Corruption – the challenge to good governance: a South African» perspective, The International Journal of Public Sector Management, Vol. 17, No. 7, pp.586-605

Pellegrini, L.and Gerlagh, R (2007),» Causes of corruption: a survey of cross- country analyses and extended results», Springer Verlag

Portes, Alejandro (1998),» Social capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology, eartment of Sociology», Princeton University, Princeton, New Jersey 08540,7

Bourdieu, p. (1986) «the form of capital» , new-York , greenwood

Colman; J(1990)»equality and Achievement in education West», view press

Putnam R.D (1992) , «MAKING DEMOCRACY WORK , civic tradition in modern Italy», Princeton university p6ress.

Putnam,R (2000)»Boling alone»,N.Y.simon and

Fukuyama, F (1998) «trust, the social virtues and the creation of propriety”, London Hamish Hamilton

.Leana, Carrie R & Harry J. van Buren (1999) «Organizational Social And Employment Practices»; Academy of management Review; Vol 24No3 , 538-555

Nahapiet, J., & Ghoshal, s. (1998) «Social Capital, Intellectual capital the organizational advantage»; Academy of management Review &23(2), 242-260.